

14. Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поводження і покарання, 1984 року : док. ООН A/RES/39/46. *Права людини і професійні стандарти для юристів у документах міжнародних організацій*. Амстердам–Київ, 1996. С. 37–44.
15. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80).
16. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
17. Кримінальний процес: підручник. За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
18. Кузьмічов В. С., Черноус Ю. М. Розслідування злочинів: міжнародне і національне законодавство. Теорія і практика : навч. посіб. Київ : КНТ, 2008. 448 с.
19. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень: рішення Організації Об'єднаних Націй від 20 грудня 2006 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
20. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийнятий і відкритий для підписання, ратифікації та приєднання рез. 2200 А (XXI) ГА ООН від 16 груд. 1966 р. *Права людини і професійні стандарти для юристів у документах міжнародних організацій*. Амстердам–Київ, 1996. С. 9–19
21. Ott L. *Enforced Disappearance in International Law*. Cambridge: Intersentia, 2011. P. 6.
22. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень: Закон від 17 черв. 2015 р. № 525-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525-19#n2>
23. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти: Закон від 12 лип. 2018 р. № 2505-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19>
24. Про утворення Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон від 10 квіт. 2019 р. № 248-р. *Верховна Рада України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248-2019- %D1 %80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248-2019-%D1%80)
25. Старостенко Л. В. Співвідношення понять «насильницьке зникнення» та «викрадення людини» в міжнародному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 3. С. 73–76.
26. Цвікі В. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 124–130.
27. Цвікі В. Ю. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Львів, 2017. 237 с.

Особливості викладання правознавства: теоретичні та практичні аспекти навчальної діяльності вчителя

Сергієнко Всеволод

Викладання правознавства в Україні є вкрай актуальним і важливим із численних причин. Україна постійно змінює своє законодавство, адаптуючи його до сучасних реалій та міжнародних стандартів. Громадяни та підприємства повинні бути інформовані про ці зміни, щоб відповідати закону й уникати правопорушень. Правознавство надає громадянам знання про їх права та свободи, а також процедури захисту цих прав. Це особливо важливо в сучасному суспільстві, де права людини та громадянина є основними цінностями. Система правосуддя України постійно потребує кваліфікованих кадрів. Викладання правознавства в ліцеях і університетах допомагає підготувати майбутніх юристів, суддів, адвокатів та інших спеціалістів із правової сфери. Знання про право та корупційні ризики є важливими для боротьби з корупцією. Допомагає формувати антикорупційну свідомість серед громадян і працівників державних органів. Україна є активним учасником міжнародних спільнот і організацій, таких як ООН та ЄС. Розуміння міжнародного права та стандартів є необхідним для взаємодії з міжнародними партнерами та виконання міжнародних зобов'язань.

Правознавство стимулює громадянську активність і участь у громадському житті. Громадські організації та активісти використовують знання права для захисту прав людини, екологічних інтересів, інших суспільних питань. Україна прагне до інтеграції в європейські структури, а це вимагає адаптації до європейських стандартів і норм. З урахуванням цих факторів викладання правознавства в Україні є актуальним і важливим завданням для освіти та суспільства загалом [5]. Правознавство в школі залишається однією з найголовніших дисциплін.

Правова галузь є важливою складовою сучасної освіти, оскільки допомагає учням зрозуміти основні правові принципи, набуті права і обов'язки, а також розуміти місце права в суспільстві. Цей предмет не лише надає учням знання про правові норми та принципи, але й сприяє формуванню правової культури, розвитку критичного мислення та вихованню активних громадян. **Основною метою правознавства в закладах освіти є формування правової свідомості учнів.** Це означає, що учні вивчають основні правові принципи та норми, розуміють свої права і обов'язки, а також уміють захищати свої інтереси відповідно до закону. **Формування правової свідомості є важливою передумовою для розвитку правової культури в суспільстві.** Учні, які знають свої права та обов'язки, мають змогу бути активними учасниками суспільного життя. Вони можуть висловлювати свої думки, вимагати виконання законів та брати участь у різних громадських ініціативах. **Правова грамотність дозволяє громадянам реалізовувати свої права та сприяє побудові демократичного суспільства, особливо в умовах воєнного стану в Україні.** Вивчення предмета також може сприяти запобіганню правопорушенням. Здобувачі освіти, які розуміють наслідки своїх дій та знають наслідки правопорушення, можуть уникати негативних ситуацій та діяти відповідно до закону [1, с. 4-5].

Вивчення правознавства сприяє розвитку критичного мислення учнів. Вони вчаться аналізувати правові норми, розуміти їх сутність і цілі, а також ставити питання про справедливість і законність різних правових рішень. Критичне мислення допомагає учням стати більш обізнаними та критичними громадянами, які можуть аналізувати суспільні проблеми, приймати обґрунтовані рішення. Сучасний світ стикається з низкою складних викликів і проблем, пов'язаних із правами та обов'язками громадян, правопорушеннями й розвитком суспільства в цілому. У цьому контексті значення правознавства в сучасному освітньому процесі стає особливо актуальним, оскільки цей предмет не лише надає учням знання про правові норми та принципи, а й формує правову свідомість і громадянську позицію. Однією з основних функцій правознавства в освітньому процесі є формування правової свідомості учнів. Під час вивчення правознавства в 9-11 класах учні ознайомлюються з правовими нормами, принципами та цінностями, навчаються розуміти важливість права в суспільстві, аналізувати питання. **Правознавство сприяє розвитку правової грамотності серед здобувачів освіти.** Грамотність у цьому контексті означає здатність розуміти, застосовувати й дотримуватися правових норм. Вивчення правознавства допомагає учням розібратися в складних правових питаннях і приймати обґрунтовані рішення. Дисципліна сприяє вихованню громадянської активності. Учні можуть брати участь у громадських ініціативах, захищати права і свободи громадян і впливати на законодавчий процес. **Правознавство також має превентивну функцію, допомагаючи запобігати правопорушенням.** Здобувачі освіти, які розуміють наслідки правопорушень і знають свої права та обов'язки, менше схильні порушувати закон [2, с. 7].

Однією з основних функцій предмета є підготовка до громадянського життя. Учні навчаються бути відповідальними громадянами, які дбають про дотримання прав і свобод інших, дотримуються моральних і етичних норм, сприяють побудові справедливого суспільства. Правознавство є важливим предметом, оскільки сприяє

формуванню правової культури учнів і надає їм необхідні знання для життя в сучасному суспільстві [9, с. 101]. **Основна мета його викладання – досягти розуміння учнями правових норм, цінностей та принципів, які лежать в основі сучасного правового державного устрою.** Для її реалізації вчителі можуть використовувати різні теоретичні підходи, такі як правовий, історичний, соціологічний, філософський. *Правовий підхід* передбачає вивчення конкретних норм і законів, *історичний* – розвиток правових інститутів у часі. *Соціологічний підхід* допомагає розуміти вплив суспільства на правову систему, *філософський* – розглядати філософські аспекти права і справедливості. Викладання правознавства в сучасному освітньому процесі вимагає уваги до педагогічних і психологічних аспектів. *Учителі мають не лише передавати інформацію про право, а й розуміти особливості навчання учнів у цій галузі.* Оскільки кожен із учнів унікальний і має свої особливості, необхідно застосовувати персоніфікований підхід, адаптуючи навчальний процес до потреб кожного з них, тобто створювати в класі атмосферу взаєморозуміння та співробітництва, заохочення здобувачів освіти до активної участі в навчальній діяльності. Учитель правознавства повинен: зацікавити учнів предметом, створити умови для активного засвоєння знань, учити учнів працювати самостійно, співпрацювати з батьками учнів. Це може включати в себе індивідуальні завдання, додаткову підтримку для учнів з особливими потребами або різні методи навчання, які враховують різний темп і стиль вивчення [4, с. 15].

Правознавство – це живий предмет, і тому треба створювати активні уроки, де учні можуть обговорювати правові питання, вирішувати правові задачі та брати участь у різних правових ситуаціях. Використання інтерактивних методів, таких як рольова гра, дебати та дискусії, сприяє активному навчанню та залученню учнів до уроку. Учителі повинні пояснювати, як правові норми впливають на життя людей та суспільства в цілому. Діалог, обговорення моральних і етичних аспектів права також допомагають формувати в учнів правову свідомість. Вони навчаються аналізувати правові норми, виокремлювати ключові аспекти й розуміти їх сутність. Це розвиває навички аргументації та допомагає учням стати більш критичними споживачами інформації. Вивчення правознавства допомагає розвивати емпатію учнів. Вони розуміють, як правові норми впливають на життя інших людей і розвивають співчуття до інших [7, с. 125].

Навчання дітей правознавства дистанційно може бути викликом, але з правильними підходами й ресурсами ви можете зробити це ефективно й цікаво.

Поради щодо навчання правознавства дистанційно

Створення онлайн-курсу або платформи. Розгляньте можливість створення онлайн-курсу або використання платформ для навчання, де ви можете завантажити матеріали, завдання та ресурси для учнів. Популярні платформи, такі як Google Classroom, Moodle або Edmodo, можуть бути корисними для організації навчання.

Відеолекції. Записуйте відеолекції, у яких ви пояснюєте основні теми правознавства. Відеоматеріали мають бути короткими та зрозумілими, а також містити приклади та ілюстрації.

Використання інтерактивних матеріалів. Включайте до навчального процесу інтерактивні матеріали, такі як вікторини, тести, опитування, завдання для самоперевірки. З цими інструментами учні можуть активно взаємодіяти з матеріалами та перевіряти свої знання.

Віртуальні екскурсії. Використовуйте можливості віртуальних екскурсій для демонстрації роботи судів, правозахисних організацій або інших інститутів, пов'язаних з правознавством.

Взаємодія та обговорення. Створюйте форуми або групи для взаємодії учнів і обговорення правових питань. Це допоможе створити спільноту, у якій учні можуть обмінюватися думками та досвідом.

Кейс-стаді. Застосовуйте метод кейс-стаді, де учні аналізують конкретні правові ситуації, розв'язують їх і обговорюють результати.

Оцінювання та звіти. Використовуйте онлайн-системи оцінювання для стеження за успішністю учнів. Запропонуйте завдання, домашні роботи та проекти, які вони можуть виконати й представити онлайн.

Організація вебінарів. Проводьте вебінари для детального обговорення складних питань правознавства та відповіді на запитання учнів.

Сприяння самостійності. Поширюйте літературу та джерела, які можуть бути корисними для самостійного вивчення, і навчайте учнів шукати інформацію та аналізувати її.

Запрошення гостей. Запрошуйте експертів із правознавства на віртуальні лекції чи дискусії з учнями. *Пам'ятайте*, що дистанційне навчання може бути вдалим тоді, коли ви надаєте доступні та цікаві матеріали для учнів, сприяєте їх активній участі, надаєте підтримку та забезпечуєте зворотний зв'язок під час навчання.

Викладання правознавства вимагає врахування педагогічних і психологічних аспектів. *Учитель має створювати ситуацію успіху, цікаве навчальне середовище, сприяти активній участі учнів у вивченні предмета й розвивати їх критичне мислення. Психологічний аспект полягає в розумінні психологічних особливостей учнів різного віку та створенні відповідних підходів до навчання. Рольові ігри є важливим методичним прийомом у викладанні правознавства. Вони дозволяють учням відчувати себе в ролі різних учасників правових ситуацій та долати їх. Наприклад, учні можуть відтворювати судовий процес, де одні грають ролі суддів, інші – адвокатів, а ще інші – обвинувачених. Це сприяє глибшому розумінню правозахисних механізмів і процесів. Дискусії та дебати допомагають учням розвивати навички аргументації своїх позицій і вивчати різні точки зору на правові питання. Учителі можуть організовувати обговорення актуальних правових тем, де учні висловлюють свої погляди, доводять їх за допомогою аргументів і навіть можуть сперечатися. Це сприяє формуванню критичного мислення та вмінню аналізувати правові ситуації. Відеоролики та фільми на правову тематику можуть бути ефективним засобом навчання. Вони дозволяють учням побачити реальні ситуації, які відображають правові аспекти, аналізувати їх. Відеоматеріали можуть також викликати живу дискусію та обговорення, стимулювати інтерес до предмета. Залучення учнів до створення проектів і проведення досліджень на правову тематику може бути дуже цікавим і корисним. Учні можуть обирати теми, які їх цікавлять, і досліджувати їх, збираючи інформацію, аналізуючи дані та презентуючи результати своїх досліджень. Це розвиває навички самостійності, дослідницького підходу. Запрошення фахівців із правової сфери на гостьові лекції або організація екскурсій до судових установ, правозахисних організацій чи інших правових інститутів можуть розширити світогляд учнів і показати їм, як правова система функціонує на практиці [6, с. 103].*

Для оцінювання знань учнів із предмета «Правознавство» можна використовувати різні методи, такі як письмові роботи, тестування, презентації та обговорення. *Важливо не тільки оцінювати знання, але й розвивати аналітичні навички учнів.* Учителю правознавства важливо активно сприяти формуванню правової культури учнів. Це означає не тільки передачу знань, але й виховання в учнів поваги до прав і свобод інших, розвиток у них відповідальності та громадянської активності. Педагогам слід бути прикладом для учнів у сфері виконання правових норм і цінностей. Правова культура є важливою складовою громадянського суспільства, тому вчителі мають

велику відповідальність за формування її у здобувачів освіти. Вони повинні пояснити учням основні права та обов'язки громадян, структуру та функції правової системи, а також розкрити важливість дотримання законів для функціонування суспільства, що відіграє важливу роль у вихованні правосвідомості в учнів. Це означає розвиток у них усвідомлення необхідності дотримання законів і правил, навчання рішень на основі принципів справедливості та законності. Виховання правомірності сприяє формуванню в учнів позитивного ставлення до законів і правопорядку. Саме через свою поведінку та власний приклад учитель може показати учням, як важливо дотримуватися законів і моральних норм, як вміти вирішувати конфлікти мирним шляхом і дотримуватися принципів справедливості. Крім передачі знань, учителі також мають сприяти розвитку критичного мислення учнів у контексті правової культури. Це допоможе учням самостійно аналізувати правові норми, розуміти їх сутність і відстоювати свої позиції на основі обґрунтованих аргументів [8, с. 152].

Викладання права в умовах війни є непростю задачею. Учитель повинен враховувати психологічний стан учнів, які зазнали стресу через війну, а також обмеження, які накладають на освітній процес воєнні дії

Поради для вчителів правознавства, які викладають у воєнний час

- Не намагайтеся охопити весь курс правознавства. Зосередьтеся на найважливіших темах, які допоможуть учням у їх житті та діяльності.
- Використовуйте методи навчання, які сприяють розвитку критичного мислення. Учні повинні навчитися самостійно аналізувати правові явища та проблеми.
- Заохочуйте учнів до активного засвоєння знань. Не давайте готових відповідей. Заохочуйте їх до пошуку інформації та самостійного виконання завдань.
- Створюйте в класі атмосферу безпеки та підтримки. Учні повинні відчувати себе в безпеці.

Приклади впровадження цих порад на практиці

- Замість вивчення абстрактних правових теорій, зосередьтеся на практичних аспектах права. Вивчіть, як закони захищають права людини, як вирішувати правові конфлікти та як уникати протиправної поведінки.
- Використовуйте ігрові методи навчання, такі як рольові ігри та суд присяжних. Такі методи дозволяють учням краще зрозуміти правові концепції та процеси.
- Дозвольте учням досліджувати правові питання самостійно. Наприклад, можна запропонувати їм написати реферат або провести дослідження на конкретну правову тему.
- Створіть у класі атмосферу довіри і співпраці. Дайте учням можливість ділитися своїми думками та почуттями щодо війни [1].

Викладання права дітям з особливими освітніми потребами вимагає від учителя особливого підходу: необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів, їхні можливості та обмеження.

Поради для вчителів правознавства, які викладають дітям з особливими освітніми потребами

- Зберігайте індивідуальний підхід. Не намагайтеся вчити всіх учнів однаково. Пристосовуйте навчальний процес до індивідуальних потреб і можливостей кожного учня.
- Не обмежуйтеся монотонним викладом матеріалу. Використовуйте різні методи навчання, які будуть цікавими та доступними для учнів з ООП.

- Створюйте в класі атмосферу підтримки. Учні часто потребують додаткової підтримки та заохочення. Створіть у класі атмосферу підтримки, де учні відчують себе комфортно та впевнено.

Приклади впровадження цих порад на практиці

- Запропонуйте учням додаткові матеріали та ресурси. Наприклад, можна надати їм додаткові пояснення, адаптовані під їхні потреби, або рекомендувати їм додаткові книги та статті.
- Використовуйте різні форми роботи. Наприклад, можна запропонувати учням з ООП працювати в групах, виконувати практичні завдання або вести щоденники.
- Заохочуйте учнів до самонавчання. Наприклад, можна запропонувати їм виконувати домашні завдання, пов'язані з правовими темами.

Викладання права дітям з особливими освітніми потребами є складним завданням, але воно дуже важливе. Учитель може допомогти учням зрозуміти правові основи суспільства та захистити свої права.

Поради для вчителів правознавства, які викладають дітям з ООП

- Співпрацюйте з батьками та фахівцями. Батьки та фахівці можуть надати вчителю цінну інформацію про індивідуальні особливості учнів.
- Не бійтеся звертатися за допомогою. Якщо ви відчуваєте, що не можете самостійно впоратися з викладанням права дітям з особливими освітніми потребами, зверніться за допомогою до колег, батьків або фахівців [3].

Правознавство посідає важливе місце в сучасному освітньому процесі: виконує численні функції, сприяючи формуванню правової свідомості, правової грамотності, громадянської позиції та підготовці громадян до життя в правовому суспільстві. Вивчення правознавства допомагає учням стати свідомими та відповідальними громадянами, які сприяють побудові справедливого й законного суспільства. Викладання правознавства є важливою складовою освітнього процесу, оскільки сприяє формуванню правової свідомості учнів і готує їх до активного громадянського життя, розвитку критичного мислення, запобіганню правопорушенням учнів. Учителю правознавства необхідно враховувати теоретичні підходи, педагогічні та психологічні аспекти навчання, використовувати різні методичні прийоми та засоби, а також сприяти формуванню правової культури учнів. Викладання правознавства вимагає уважного врахування педагогічних і психологічних аспектів. Учителі мають застосовувати персоніфікований підхід, створювати активні уроки, сприяти формуванню правової свідомості та культури учнів. Розуміння психологічних аспектів навчання допомагає підвищити ефективність викладання та зробити навчання правознавства цікавим і корисним для учнів, тому вчителі повинні бути творчими та креативними в підходах до викладання. Цей предмет важливий для будь-якої суспільної системи, оскільки сприяє побудові справедливого та правового суспільства. Важливо підтримувати й розвивати правову освіту, щоб громадяни були готові до викликів сучасності та могли діяти відповідально в рамках закону. Місце вчителя у формуванні правової культури учнів надзвичайно важливе, адже він сприяє тому, щоб учні мали змогу стати відповідальними та свідомими громадянами, які беруть участь у побудові справедливого суспільства.

Список використаних джерел

1. Вдовічен В. А. Методика викладання правничих дисциплін / В. А. Вдовічен, Л. І. Вдовічена, О. В. Меленко. – Чернівці: Міжнародний науковий вісник: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2023. – 145 с.
2. Головка Н. І. Методика викладання правознавства / Н. І. Головка. – Київ: Персонал, 2017. – 202 с.

3. Інчхонська декларація «Освіта – 2030»: забезпечення інклюзивної і справедливої якійної освіти і навчання впродовж життя. URL: https://universitypeoplezdorovya.blogspot.com/2017/04/blog-post_16.html
4. Каплінський В. В. Сучасні вимоги до практичних занять у вищій школі як провідної форми формування загальнопедагогічної компетентності майбутнього вчителя / В. В. Каплінський. – Ужгород: Міжнародний науковий вісник: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2016. – 182 с.
5. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Петренко, О. Методика викладання правознавства. Київ: Видавництво «Грамота», 2017. 202 с.
7. Рябовол Л. Методика навчання правознавства (правознавча дидактика) як наука: об'єкт, предмет, мета, завдання, функції, методологія. Київ: Генеза, 2017. С. 125–136.
8. Савченко І. Правознавство в сучасній освіті. Київ: Освіта, 2018. 300 с.
9. Чужико В. Г. Методика викладання правознавства. Київ: КНЕУ, 2009. 432 с.

Формування позитивної мотивації до вивчення учнями основ правознавства

Сідорчук Валентина

Найважливішим завданням сучасної школи є підвищення якості освіти та виховання творчої, відповідальної, активної особистості. Одним із напрямів, який допоможе вирішити це завдання, є формування навчальної мотивації учнів.

У психолого-педагогічній літературі немає єдиного розуміння навчальної мотивації та класифікації навчальних мотивів.

Процес формування і закріплення у школярів позитивних мотивів навчання називається мотивацією [2].

Поняття «мотивація» ширше поняття «мотив», оскільки виступає тим складним механізмом співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх факторів поведінки, який визначає виникнення, напрям, а також способи здійснення конкретних форм діяльності.

Загальноприйнято розглядати мотив як внутрішнє спонукання особистості до того або іншого виду активності, пов'язане із задоволенням певної потреби [1].

Серед мотивів можна виділити дві групи:

- *внутрішні*, які закладені в самій навчальній діяльності (пов'язані зі змістом або процесом учіння);
- *зовнішні*: соціальні (обов'язку та відповідальності, самовизначення та самовдосконалення); вузькоособисті (мотивація благополуччя, мотивація престижу); негативні мотиви (прагнення уникнути неприємностей).

Таким чином, навчальну діяльність учнів спонукає комплекс мотивів, у якому можуть домінувати внутрішні мотиви, пов'язані з її змістом і виконанням, або широкі соціальні мотиви, пов'язані з потребою зайняти певну позицію в системі суспільних відносин.

Повноцінні мотиви навчання учнів можна сформувати у процесі розв'язування пізнавальних і практичних завдань. Коли школярі усвідомлюють суперечність між знайомими та новими фактами, намагаються їх розв'язати, шукають відповіді на поставлені питання, у них виникає почуття здивування, напруження, а далі – радості від переборення труднощів. Такі переживання стають стійкими спонуканнями до розумової діяльності.